

Cech mlynářů Domažlice
[1500]–1860 (1861)

Inventář

EL NAD č.: 1550

AP č.: 383

Mgr. Radka Kinkorová

Horšovský Týn 2012

Obsah

Úvod:

I. Vývoj původce archivního fondu	3
II. Vývoj a dějiny archivního fondu	4
III. Archivní charakteristika archivního fondu.....	4
IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu	5
V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky	5
Seznam použitých pramenů a literatury	6
Inventární seznam	7

I. Vývoj původce archivního fondu

Počátky cechovního systému v českých zemích úzce souvisejí se zakládáním měst a s rozvojem řemeslné výroby. Sdružení řemeslníků, která záhy vznikala, neměla svoji působnost pouze v otázce spolčování řemeslníků stejného nebo podobného oboru z hlediska ekonomického, ale sehrála rovněž svoji důležitou korporativní roli v otázce sociální a náboženské. Cechovní organizace měly svoji pevně určenou hierarchizovanou podobu. V čele cechů stáli cechmistři, kteří dbali na to, aby se členové cechovních sdružení důsledně řídili pravidly stanovenými v cechovních statutech neboli artikulích, zahrnujících normativy pro provozování řemesla, výuku řemeslnického dorostu a rovněž zásady dobrých mravů.

Mlynářské řemeslo se v Domažlicích provozovalo od samých počátků existence města, tj. od šedesátých let 13. století. O přítomnosti mlýnů svědčí např. listina z 5. února 1384, v níž se potvrzuje prodej mlýna stojícího naproti vsi Bořice.¹ Většina mlýnů však zřejmě nebyla ve vlastnictví provozovatelů, ale mlynáři je měli pronajaté od města, kterému v roce 1561 náleželo sedm mlýnů.² Není jisté, zda mlynářský cech působil v Domažlicích již v 16. století, ačkoli v literatuře se objevují zmínky o cechu v tomto období: Winter datuje nejstarší zprávy o organizaci domažlických mlynářů rokem 1581 a populárně naučná publikace popisuje žádost domažlického cechu mlynářů z roku 1593 o srovnání jejich řádů s předpisy jiných mlynářských cechů v Čechách.³ Mlynářský cech však není jmenován mezi cechy, jejichž zástupci se v roce 1616 postavili proti tomu, aby řemeslníci z chodských vsí, připojení k těmto cechům, měli stejná práva jako domažličtí příslušníci cechů.⁴ A v zápise o výši finančních příspěvků na ohněm poškozené obyvatelstvo Horažďovic věnovaných domažlickými cechy, bratrstvy a spolky jsou poznamenáni pouze „mlynáři“, ačkoli u většiny dalších skupin řemeslníků se výslovně uvádí, že podporu poskytl cech.⁵

Soupis cechmistrů z roku 1657 eviduje již i představené mlynářského cechu.⁶ Ti byli dva a i v 18. století zastupoval cech stejný počet cechmistrů. Voleni bývali na cechovních shromážděních, později na radnici v přítomnosti rychtáře a konšelů a potvrzováni městskou radou, které skládali přísahu.⁷ Tito volení představitelé cechu také spravovali cechovní pokladnici, ve které bylo uloženo cechovní jmění a cechovní dokumenty: privilegia, učňovské a tovaryšské listy a knihy. K povinnostem cechmistrů patřila kontrola řemeslné výroby, výkon cechovního soudnictví a předsedání a svolávání cechovních schůzí. Dozorem nad cechy byli pověřeni cechovní inspektoři (komisaři), jejichž funkce dohlížitelů nad činností cechů byla zřízena v roce 1731 Generálním cechovním patentem pro české země.

Všeobecná konzervativnost cechovní organizace zabraňovala rozvoji řemesel a výroby, proto se kontroly řemesel ujal stát. V Generálních cechovních artikulích pro cechovní pořádky dědičných zemí českých ze dne 5. ledna 1739 bylo ukotveno sjednocení cechovních předpisů, zejména v oblasti vzdělávání řemeslnického dorostu, mzdových poměrů a získávání mistrovského práva. Generální cechovní patenty vydané Karlem VI. v roce 1731 a 1739

¹ Státní okresní archiv Domažlice se sídlem v Horšovském Týně (dále SOKA Domažlice), Archiv města Domažlice (dále AM Domažlice), i. č. 6, L6.

² K tomu BLAŽEK, Felix. Z počátků cechů v Domažlicích. *Posel z Domažlic*, roč. 70, 17. 5. 1941, č. 20, nestr., dále též PROCHÁZKA, Zdeněk. *Domažlické mlýny, mlynáři a mlýnská strouha*. Domažlice : Nakladatelství Českého lesa, 2010, s. 7.

³ WINTER, Zikmund. *Řemeslnictvo a živnosti XVI. věku v Čechách (1526–1620)*. Praha, 1909, s. 644 a PROCHÁZKA, Zdeněk. *Domažlické mlýny, mlynáři a mlýnská strouha*. Domažlice : Nakladatelství Českého lesa, 2010, s. 8, bohužel bez jakéhokoli odkazu na prameny.

⁴ K tomu BLAŽEK, Felix. Z počátků cechů v Domažlicích. *Posel z Domažlic*, roč. 70, 17. 5. 1941, č. 20, nestr., srov. ale s AM Domažlice, kniha snešení, předchozí. sign. A1, fol. 221^r a dále, neinv.

⁵ SOKA Domažlice, AM Domažlice, kniha snešení, předchozí sign. A1, fol. 121^r, neinv.

⁶ SOKA Domažlice, AM Domažlice, katalog *Skupina vybraných spisů [1380]–1825*, katalogové č. 1389, poznamenání cechmistrů a jiných spolků, předchozí sign. R II 116.

⁷ K jejich volbě a přísaze viz SOKA Domažlice, AM Domažlice, radní protokol z roku 1770, pův. sign. A 6, fol. 13, § 11; fol. 16, § 8 nebo AM Domažlice, radní protokol z let 1775–1776, pův. sign. A 8a, fol. 66–67, § 12.

zásadně oklestily práva cechů, které se v podstatě od 16. století přestaly vyvíjet. Uzavřenost mlynářského řemesla a jeho předávání po generace dosvědčují i jména mlynářů a pojmenování mlýnů po mlynářích: Pavlík, Paroubek, Cenefels, Solfronk, Vochoc, Fürtsch, Staněk, Suchý, Ebenstreit atd. O významném postavení mlynářů v domažlické společnosti svědčí i příslušnost některých mlynářských rodů k domažlickým erbovním rodinám.⁸

Cech mlynářů působil v Domažlicích do konce dubna 1860, kdy byly všechny cechy zrušeny císařským patentem č. 227/1859 říšského zákoníku z 27. prosince 1859, který vstoupil v platnost dne 1. května 1860. Ten v úvodním článku III zrušil veškeré dosavadní předpisy o získávání živnostenského oprávnění a také ostatní starší normy o provozování živností, které byly v rozporu s novým živnostenským řádem, který zavedl. Tento řád nahradil dosud existující cechy živnostenskými společenstvy (§§ 106–130). Po zrušení cechů domažličtí mlynáři utvořili s dalšími řemeslníky společenstvo živností mlynářských, pekařských a krupařských.

II. Vývoj a dějiny archivního fondu

O způsobu a datu předání archiválií archivního fondu Cech mlynářů Domažlice do Státního okresního archivu Domažlice se sídlem v Horšovském Týně se nedochovaly žádné písemné informace. Signatury, uvedené v inventárním seznamu jako předchozí, archiváliím přidělil při pořádání domažlického městského archivu Václav Miškovský, profesor reálného gymnázia v Domažlicích, který byl od roku 1935 pověřen péčí o domažlický městský archiv. V městském archivu byly tehdy začleněny i dokumenty cechovní agendy. Cechy a řemesla Miškovský přiřadil do Oddělení VI., ve kterém byly dále rozděleny na knihy (R I), listiny (R II) a cechovní agendu (R III). Neexistuje však žádný písemný záznam dokládající, kdy došlo k vydělení jednotlivých archivních fondů cechů z domažlického městského archivu.

Ani o původním uložení cechovních dokumentů nebyly dohledány žádné záznamy, zřejmě však byly dochované archiválie v době existence cechů uloženy společně s dalšími cechovními písemnostmi v cechovní truhle a opatrovány volenými cechmistry.

O ztrátách dokumentů se nezachoval žádný písemný záznam.

III. Archivní charakteristika archivního fondu

Cechovní písemnosti se z obecných příčin dochovaly jen v omezeném množství: § 130 císařského patentu č. 227/1859 říšského zákoníku, ustanovil, že jmění zrušených cechů přechází na nová řemeslnická společenstva. Později pravděpodobně docházelo k tomu, že byly ponechávány především vizuálně poutavé dokumenty a části majetku bývalých cechů, které se později dostaly do muzeí.⁹

Archivní fond Cech mlynářů Domažlice obsahuje archiválie z let [1500]–1860 (1861). Zachoval se jen nepatrný zlomek spisů z poloviny 19. století a jedno řemeslně dokonale zpracované pečetidlo. Archivní fond nebyl ve Státním okresním archivu Domažlice dosud zpracováván. Současné inventarizace se mu dostalo v souvislosti s revizí archivních fondů obsahujících typáře a v rámci zpracovávání archivních fondů cechů.

Během inventarizace archivního fondu byly prověřovány rovněž archiválie archivního fondu Společenstvo mlynářů a pekařů Domažlice (NAD 1327). Mezi nimi se nacházela část spisů (0,01 bm) z let 1806–1860 (1861) náležející do archivního fondu Cech mlynářů Domažlice, která byla do inventarizovaného archivního fondu přesunuta (čj. SOAP/010-0088/2012 ze dne 1. 2. 2012). Rovněž z archivního fondu Společenstvo mlynářů Domažlice (EL NAD 65) bylo do inventarizovaného archivního fondu delimitováno 0,07 bm spisů

⁸ STRÉR, Bohumil. Erbovní rodiny v Domažlicích. In: *Městské museum v Domažlicích : ročenka 1937*. Nákladem městského musea v Domažlicích 1937.

⁹ K tomu více SEDLÁK, Vladimír J. O ceších a jejich archivech. In *Archivní příručka : sborník přednášek o archivní praxi*. Uspořádali Miloslav Volf a Antonín Haas. Praha : Svoboda, 1948, s. 222.

(osobní doklady členů cechu, mlynářský řád, inventáře cechovního majetku, účty a kvitance, nařízení o mírách) čj. SOAP/010-0261/2012 ze dne 4. dubna 2012.

Největší část spisů představují osobní doklady členů cechu a tvoří je vysvědčení z nedělní školy, potvrzení mistrů o vyučení a přijímání za mistra. Poté, co byla zavedena povinná školní docházka, vešlo v platnost nařízení z 9. prosince 1779, že do učení (ani do služby) nesmějí být přijímáni ti, kteří by nedoložili potvrzení, že byli ve škole vyučováni náboženství a z něho také vyzkoušeni. Toto nařízení bylo znovu opakováno 28. prosince 1780 a 30. října 1781. Nařízením ze dne 19. prosince 1779 měli duchovní dohlížet na to, aby mladí nebyli přijímáni do učení bez vysvědčení o absolvování předepsaného povinného školního vzdělání. Školním patentem Marie Terezie z 6. prosince 1774 bylo nařízeno, aby mládež do dvaceti let navštěvovala po nedělních odpoledních bohoslužbách opakovací hodiny, tzv. nedělní školu, a žádný učeďník neměl být propuštěn, dokud se neprokázal vysvědčením z nedělní školy, vyjma ty, kteří absolvovali všechny čtyři třídy hlavní školy. Výuční listy obdrželi učeďníci, které mistr prohlásil za vyučené. Po přezkoumání průběhu učení staršími cechu, popř. přijetí mezi tovaryše, byl vyhotoven výuční list, na němž starší cechu potvrdili svými podpisy a pritištěním cechovní pečeti, že jmenovaný se řádně vyučil. Výuční listy nebyly předávány tovaryšům do vlastních rukou, ale podle druhého článku generálního cechovního řádu z roku 1731 byly originály výučních listů ponechávány v pokladnici cechu, u jehož mistra byl tovaryš vyučen, až do té doby, než se tovaryš někde ucházel o získání mistrovského práva. Dalšími zachovanými osobními doklady jsou osvědčující listy (atesty), na nichž cechovní starší osvědčují tovaryšům, že se při jejich cechu vyučili. Takový osvědčující list, zavedený generálním cechovním řádem z roku 1731, si měl každý tovaryš opatřit před odchodem na zkušenu neboli vandr. Osobní doklady členů cechu dochované v archivním fondu byly uspořádány abecedně, aby zůstaly vcelku dokumenty téhož řemeslníka.

Spodní hranice časového rozsahu archivního fondu je stanovena odhadem a tvoří ji spodní hranice časového rozsahu pečetidla. Pečetidlo bylo zařazeno podle zákona č. 499/2004 Sb. do I. kategorie, spisy do II. kategorie. Jazykem archiválií je čeština a němčina.

Spisy i. č. 1–7 vykazují známky napadení plísněmi a vyžadují konzervátorský zásah. Typář mlynářského cechu (i. č. 4) se nachází ve velmi dobrém stavu.

IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu

Z původní agendy cechu se do současnosti dochoval pouhý fragment, který tvoří torzo zápisů ze schůzí cechu, část účetních písemností a především osobní doklady členů cechu.

Pečetidlo cechu představuje výtečné rukodělné dílo a patří k umělecky nejhodnotnějším cechovním pečetidlům uloženým ve Státním okresním archivu Domažlice.

Ke studiu mlynářského cechu v Domažlicích je nutné využít rovněž archiválií uložených v archivním fondu Archiv města Domažlice.

V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky

Ve Státním okresním archivu Domažlice se sídlem v Horšovském Týně archivní fond Cech mlynářů Domažlice uspořádala a archivní pomůcku zpracovala Radka Kinkorová.

Seznam použitých pramenů a literatury

Prameny

Státní okresní archiv Domažlice se sídlem v Horšovském Týně (dále SOkA Domažlice), Archiv města Domažlice, kniha snešení, pův. sign. A1, neinv.

SOkA Domažlice, Archiv města Domažlice, radní protokol z roku 1770, pův. sign. A6, neinv.

SOkA Domažlice, Archiv města Domažlice, radní protokol z let 1775–1776, pův. sign. A8a, neinv.

SOkA Domažlice, Archiv města Domažlice, listina dosvědčující prodej mlýna, i. č. 6, L6.

SOkA Domažlice, Archiv města Domažlice, Katalog Skupina vybraných spisů 1380–1825, katalogové č. 1389.

Literatura

BLAŽEK, Felix. Z počátků cechů v Domažlicích. *Posel z Domažlic*, roč. 70, 17. 5. 1941, č. 20, nestr.

BLAŽEK, Felix. Spor domažlických cechů s řemeslníky chodských vesnic. *Posel z Domažlic*, roč. 70, 7. 6. 1941, č. 23, nestr.

JANÁČEK, Josef. *Přehled vývoje řemeslné výroby v českých zemích za feudalismu*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1963.

MÜLLER, Karel. Návrh pravidel pro zpracování typářů a dalšího sfragistického materiálu – pečetí a odlitků pečetí. *Archivní časopis*, 1989, roč. 39, s. 215–219.

PROCHÁZKA, Zdeněk. *Domažlické mlýny, mlynáři a mlýnská strouha*. Domažlice : Nakladatelství Českého lesa, 2010.

STRÉR, Bohumil. Erbovní rodiny v Domažlicích. In: *Městské museum v Domažlicích : ročenka 1937*. Nákladem městského musea v Domažlicích 1937.

VOLF, Miroslav – HAAS, Antonín. *Archivní příručka : sborník přednášek o archivní praxi*. Praha : Svoboda, 1948.

WINTER, Zikmund. *Řemeslnictvo a živnosti XVI. věku v Čechách (1526–1620)*. Praha, 1909.

I. Spisy

1	Zápisy ze schůzí cechu	1851–1857	N1
2	Vyúčtování členských poplatků	1856–1860 (1861)	N1
3	Inventáře cechovního majetku	1815, 1830	N1
4	Účty a kvitance	1829–1850	N1
5	Mlynářský řád <i>Předchozí sign.: I B 1049</i>	1814	N1
6	Nařízení o mírách <i>Předchozí sign.: R II 133</i>	1814	N1
7	Osobní doklady členů cechu	1789–1859	N1

II. Typáře

8	Pečetidlo, stříbrný kotouč o průměru 30 mm se sklopným ozdobným křídlem, celková výška 30 mm, v pečetním poli štít s palečným kolem a překříženými sekerami. Opis majuskulou: P•• R•• MLINARZV•• ZDOMAZLICZ Pečetní pole lemováno provazcem.	[1500]–[1600]	T1
---	--	---------------	----

Název archivní pomůcky (archivního fondu):	Cech mlynářů Domažlice
Značka archivního fondu:	Cech mlyn. Domažlice
Časový rozsah:	[1500]–1860 (1861)
Počet evidenčních jednotek:	2 (1 karton, 1 pečetidlo)
Počet inventárních jednotek:	8
Rozsah v bm:	0,13
Stav ke dni:	2. 11. 2012
Zpracovatel archivního fondu:	Mgr. Radka Kinkorová
Zpracovatel archivní pomůcky:	Mgr. Radka Kinkorová
Počet stran:	8
Počet exemplářů:	4
Pomůcku schválil:	Mgr. Radka Kinkorová dne 2.11.2012 čj. SOAP/010-0681/2012